

Bulgariska bröllopsbilder av Owe Ronström 11/10 1994

Första bilden

Under de lummiga träden som kantar huvudgatan i Sofia ligger kaféerna numera tätt. Ett av dem har en märkligt blandad stampublik. Här sitter vardagsklädda musiker, oftast zigenare, med sina instrument i knäna. Väntande över en kopp kaffe eller i samtal på trottoaren står grupper av festklädda Sofiabor med blommor i händerna. "Nu kommer dom!" ropar någon och musikerna greppar genast sina instrument. Stora bilar kör fram, draperade i sidenband som stora presentpaket. När brudparet kliver ut spelar musikerna upp. Kavajer och jackor slängs över stolsryggarna. Händer möts, steg finner rytm, röster förenas, leenden sprids. *Choro*, den urgamla dansen, i hjärtat av det moderna Sofia en augustisöndag 1994.

Till hälften dold bakom träd och blomsterförsäljare ligger bröllopslokalen. Förr gifte man sig i kyrkan. Äktenskap var också i Bulgarien ett förbund som ingicks inför Gud, med präst och församling som vittnen. På 50-talet stängdes kyrkorna, prästerna fick sparken och staten trädde i Guds ställe. I bröllopslokalen, *ritualna zala*, officierar ännu statens representant, en vänlig svartklädd kvinna i femtiårsåldern. Högtidligt läser hon de statliga förmaningsorden ur en stor bok, till stämsång och hammondorgelspel. Ett stort snidat skrivbord fungerar som altare och som krucifix på väggen bakom hänger stora bevingade hjul av plåt, påminnande en flottare tågstation.

Vigseln går fort. Redan dansar nästa följe sin bröllopschoro ute på gatan. De nygifta och deras anhöriga får ta baddörren, ackompanjerade av ännu en grupp zigenare med dragspel och klarinett. Två, tre låtar hinner de med. Några sedlar byter ägare, sen blir det lugnt igen. Om en kvart kommer nästa och sen nästa och nästa. I den bulgariska bröllopsfabriken produceras fyra par i timmen, varje dag, åtta till fem.

Andra bilden

Den stora katedralen mitt i Sofia är full av minnen. Här i den andliga och den världsliga maktens centrum vigdes tsarer till sina ämbeten och här besköts en av dem av attentatsmän för hundrafemtio år sedan. I fyrtio år var minnas det enda man kunde göra här. Nu har prästerna återkommit. Från katedralen tränger ekande växelsång ut till turister, tiggare, tjuvar, prostituerade, björnförare och förbipasserande söndagsflanerare. Från bröllopslokalen är det inte mer än tre minuters promenad hit. Brudparen och deras närmaste samlas i klungor utanför i väntan på det moderna bulgariska bröllopets andra akt.

När det är dags blir vi vänligt anvisade plats av en ung skäggig präst. Brudparet och två av deras närmaste vänner ställer sig framför en äldre präst i fotsid gul mantel. Stämningen är lätt förvirrad, ingen tycks riktigt veta vad som ska hända. Men nu sjunger en kör vackert från läktaren. Halvt blundande mässar prästen de månghundraåriga orden och svänger sitt rökelsekar. Den skäggprydda tar vant rollen som dramaturg och sufflör, han visar och berättar hur allt ska utföras: kronan på huvudet, växla kronor, tre varv runt det lilla altarbordet, stå still, byt ringar, kyss bruden. Efter fyrtio år i andlig exil erövrar bulgarerna på nytt sina ortodoxa bröllopsceremonier, under vänligt överinseende av unga skäggprydda präster.

Tredje bilden

På restaurangen är borden dukade. Ett långt vitt tygstycke läggs på marken och dekorerats med blomblad. Med röda rosblad skriver brudens far parets initialer. Över dessa blad ska paret träda fram till dordet, dricka ett glas rakija och bryta bröllopsbrödet. Den som får största biten får mest att säga till om, så det gäller att ta för sig. Bruden är ivrig och rycker och drar, brudgummen ler generat men står kvar som vinnare. Vi dricker alla brudparet till och äter en bit av brödet. Så beseglas vänskapen mellan brudparet och deras vänner för tid och evighet.

Orkestern kom redan för flera timmar sedan. "I Sofia går det inte att få tag på bra bröllopsmusik längre", klagar brudens mor, "här finns bara serbisk musik och rock numera." Hon borde veta, för hon är Maria Leskova, sedan många år sångerska i Filip Koutev-ensemblen, bulgariska statens folkmusikensemble. Hon och hennes man, kompositören och arrangören Kosta Kolev, känner snart sagt varje folkmusiker i Bulgarien och för dotterns bröllop har man hyrt det bästa bandet man kunde få. Från Haskovo i södra Bulgarien kommer bandet *Juzni ritmi*, "Sydliga rytmer". Två sångare, fiol, klarinett dragspel, synt och trummor. Ett modernt folkmusikband som spelar *svatbarska muzika*, bröllopsmusik. Eller folk-jazz som stilen kallas av dess mest kände företrädare, Ivo Papasov.

Musiken är vild och egensinnig, samtidigt mycket traditionell och mycket modern. Grunden är den traditionella dansmusiken. Så måste det vara, för det är ju på bröllopfesterna den här sortens musik utvecklats. *Pravo choro*, *racenica*, *cocek*, ibland *elena mome*, *pajdusko* och *kopanica*, dessutom foxtrot och discorytmer. Det är vad folk vill och kan dansa, så det är vad musikerna spelar. På den grunden bygger musikerna ett enastående samspel,

där vitsigt arrangerade traditionella melodier växlar med långa flyhänta soloutflykter. Musikerna hetsar och jagar varandra, spelar tätt ihop och försöker samtidigt överträffa varandra i påhittighet och virtuoseri. Ja, folkjazz är vad det är, varken mer eller mindre.

I Bulgarien har bröllopen blivit en kulturell frizon för folkmusikerna. Många av dem är utbildade på de två grundskolorna för folkmusiker, i Kotel och Siroka Lika. De bästa fortsätter till konservatorierna i Sofia eller Plovdiv och de bästa av de bästa får statligt jobb i de stora folkmusikensemblerna. På scen och på skiva har dessa ensembler ägnat sig åt att reproducera det förindustriella Bulgariens musikformer, eller den konstmusikaliskt tänkta nationella folkmusik som skapades på den socialistiska statens begäran i början av 1950-talet av kompositörer som Filip Kutev. Amatörgrupperna har i stort sett inte kunnat göra annat än att kopiera de stora ensemblerna, övervakade som de varit av ett system av jurys med makt att premiera dem som följer den kodifierade "Bulgariska folkmusiktraditionen" och hota och straffa dem som bryter mot den.

På bröllopen har den enda juryn varit folket självt. Och vad folket har premierat är orkestrar som förmår att spela de gamla danserna på ett alldeles nytt sätt. När de kända banden spelar trängs musiker runt scenen för att snappa upp nyheter och redan nästa söndag är nyheterna inte längre så nya. Så etableras en stil, en attityd till sitt eget musikaliska arv som idag bär rik frukt. För även om det låter som jazz ibland, som pop ibland, som gud vet vad ibland, finns den bulgariska musiktraditionen alltid i musikens centrum. Vem skulle väl känna denna musiktradition bättre än dessa välutbildade och tekniskt oerhört skickliga musiker?

Juzni ritmi spelade i fem timmar utan avbrott, vi dansade lika länge. Tal hölls, mat åts, skålar dracks och sånger sjöngs. Hettan blev olidlig framåt eftermiddagen men tycktes inte bekomma bröllopgästerna särskilt. Kanske hade det varit mer praktiskt att fira på kvällen, när det är svalare. Men nu är det en gång så att fester av ett sånt här slag inte gärna firas om kvällen i Bulgarien. Till fest och glädje hör ljus, inte levande eller elektriska som hos oss, utan dagsljus. Dansen är inte en angelägenhet för individer eller par, utan för alla. Alla ska kunna se och glädjas åt kedjorna av dansande som slingrar sig mellan borden, se vem som går först, vem som håller i vem, vilka som ska bli nästa par till bröllop. Så har det varit och så är det ännu. Även om mycket av livet förändrats, ja faktiskt nästan allt, så har bröllopen i Bulgarien ännu

kvar sin urgamla roll som kopplingsstation mellan människor, deras historia och deras framtid.